

Рекомендації Міністерства юстиції України щодо звернення до Європейського суду з прав людини у зв'язку з порушенням прав осіб на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь

У зв'язку з тимчасовою окупацією Автономної Республіки Крим та міста Севастополь Російською Федерацією, триваючою агресією на сході України, а також фіксуванням такими організаціями, як Кримська польова місія з прав людини, ОБСЄ, ООН, Human Rights Watch, Інститут релігійної свободи, Amnesty International тощо непоодиноких випадків порушення прав осіб на зазначеній території, надаємо додаткові рекомендації щодо звернення до Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) для захисту порушених прав.

У результаті опрацювання звітів вищевказаних організацій щодо подій на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, та на сході України, Урядовим уповноваженим у справах Європейського суду з прав людини було виокремлено ряд часто повторюваних порушень прав людини, дотримання яких гарантується Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

Згідно зі статтею 1 Конвенції держави-члени мають нести відповідальність за будь-яке порушення гарантованих Конвенцією прав та свобод громадян, які перебувають під їхньою «юрисдикцією». Здійснення юрисдикції є для Договірної держави необхідною умовою, аби вона могла нести відповідальність за дії або бездіяльність, що ставляться їй у вину, та які порушують твердження щодо недотримання прав та свобод, викладених в Конвенції.

Фраза «під їхньою юрисдикцією» у статті 1 слід розуміти як те, що юрисдикційна компетенція держави є, перш за все, територіальною, але також те, що юрисдикція, як вважається, нормально здійснюється по всій території держави.

Європейський суд у справі «*Loizidou v. Turkey*» зазначив, що презумпція, закладена у статті 1 Конвенції, може обмежуватися винятковими обставинами, зокрема коли державі не дають змоги здійснювати свої повноваження на частині її території. Це може бути наслідком військової окупації збройними силами іншої держави, яка ефективно контролює зазначену територію, військових дій або повстання, дій іноземної держави на

підтримку створення сепаратистської держави на території зазначеної держави.

На цей час українські органи державної влади не можуть ефективно функціонувати та здійснювати діяльність, спрямовану на виконання своїх повноважень, передбачених національним законодавством, у повному обсязі на території Кримського півострова та в окремих районах Донецької і Луганської областей. Виникнення такої ситуації обумовлено тим, що на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, що є невід'ємною складовою частиною території України, внаслідок незаконних дій Російської Федерації усі законно сформовані органи місцевої влади були замінені на ті, що безпосередньо підпорядковуються Російській Федерації в порушення вимог національного законодавства та принципів міжнародного права. На території окремих районів Донецької та Луганської областей умисно створюються перешкоди у функціонуванні місцевих органів влади через агресивні дії з боку представників незаконно створених озброєних терористичних формувань, підконтрольних Російській Федерації, шляхом захоплення та блокування ними адміністративних будівель, здійснення тиску, висловлення погроз, застосування фізичного насильства стосовно посадових або службових осіб органів влади або членів їх сімей.

Відповідно до усталеної практики Європейського суду з прав людини кожна Договірна Сторона згідно зі статтею 1 Конвенції несе відповідальність за усі дії та бездіяльність своїх органів незалежно від того, чи вони мали місце внаслідок внутрішнього законодавства або необхідності дотримуватися міжнародних зобов'язань.

Водночас у справі *«Catan and Others v. Republic of Moldova and Russia»* Суд визнав, що ця відповідальність може бути обмежена, у випадку, коли Договірна Сторона перестане мати ефективний контроль над частиною її території. У випадку, коли одна держава втрачає контроль над частиною своєї території в результаті дій іншої Договірної Сторони, що здійснює такий контроль над нею, на останню може бути покладено зобов'язання забезпечити права та свободи, гарантовані Конвенцією, оскільки ця частина території переходить під її юрисдикцію для цілей статті 1 Конвенції.

Отже, саме Російська Федерація на цей час зобов'язана забезпечувати права та свободи, гарантовані Конвенцією на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, та в окремих районах Луганської і Донецької областей, оскільки ці складові частини території України перебувають під фактичним контролем Росії, тобто вони

перебувають під її юрисдикцією у значенні статті 1 Конвенції. Відповідно, Російська Федерація відповідальна за порушення прав і свобод громадян, що гарантовані Конвенцією на цих територіях.

Зокрема:

1. Події, які свідчать про порушення статті 2 Конвенції (право на життя)

Починаючи з березня 2014 року, у результаті анексії території Кримського півострова та активізації спецслужб Російської Федерації на сході України, та її підтримки озброєних угруповань сепаратистів мали місце і продовжують виникати численні випадки жертв серед військовослужбовців, правоохоронних органів, представників органів державної влади та цивільного населення.

Відповідна прецедентна практика Європейського суду

У справі Європейського суду *«McCann and Others v. the United Kingdom»* зазначено, що стаття 2 Конвенції є одним із найбільш фундаментальних положень Конвенції і встановлює одну з основоположних цінностей демократичного суспільства, визначених Радою Європи.

Згідно із прецедентною практикою Європейського суду пункт 1 статті 2 Конвенції зобов'язує державу не лише утримуватися від умисного та незаконного позбавлення життя, але й вживати належних заходів для гарантування життя тим, хто перебуває під її контролем (*справи «L.C.B. v. the United Kingdom», «Paul and Audrey Edwards v. United Kingdom»*).

Таким чином, Європейський суд, здійснюючи оцінку, піддає позбавлення життя найбільш прискіпливому вивченню, особливо якщо умисно використовується сила зі смертельними наслідками, зважаючи не лише на дії представників держави, які фактично керують силою, але й усі супутні обставини, включаючи такі речі, як планування та контроль за діями, що вивчаються.

Стаття 2 Конвенції також покладає на державу обов'язок щодо проведення ефективного розслідування незалежним офіційним органом за фактом будь-якої смерті або жорстокого поводження, що трапилися за обставин, у яких виявляється, що той чи інший основний обов'язок за статтею 2 Конвенції був або міг бути порушеним, і якщо виявляється, що представники держави є або можуть бути певним чином причетними до

цього («*Jordan, Kelly, McKerr and Shanaghan v United Kingdom*», «*Tanrikulu v. Turkey*»).

На тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, та сході України масові смертельні випадки є наслідком умисного використання сили шляхом застосування зброї та вчинення дій особами, які безпосередньо підконтрольні Російській Федерації та які шляхом застосування зброї, у тому числі важкої, не дають можливості органам державної влади України здійснювати контроль та свої повноваження у ряді населених пунктів вказаних регіонів. Відтак Російська Федерація несе безпосередню відповідальність за порушення прав громадян, гарантованих статтею 2 Конвенції, на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, та сході України.

2. Події, які свідчать про порушення статті 3 Конвенції (заборона катування)

Стаття 3 Конвенції складається з матеріального та процесуального аспектів.

У матеріальному значенні стаття 3 Конвенції є широкоаспектною, оскільки існує велика кількість випадків, які можуть складати фізичне та психологічне насильство над особою з боку суб'єктів, підконтрольних договірній стороні за Конвенцією, які відповідно до прецедентної практики Європейського суду являють собою катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання.

Процесуальний аспект статті 3 Конвенції передбачає обов'язок національних органів провести ефективне розслідування скарг щодо порушення статті 3 Конвенції у її матеріальному значенні.

З 26 лютого 2014 року Російська Федерація почала здійснювати дії, спрямовані на встановлення повного контролю над територією Кримського півострова – невід'ємної частини України, що супроводжувалось масовими порушеннями прав цивільного населення, зокрема побиття і катування різноманітними проросійськими утвореннями, що мають різні назви: «народні дружинники», «самооборона Криму», окремими особами, представниками воєнізованих угруповань, радикально налаштованими козаками та зрештою військовими Російської Федерації, які підконтрольні цій державі і діють за її вказівками. З часом кількість випадків порушення прав мирного населення, гарантованих статтею 3 Конвенції, почала динамічно зростати і територіально поширюватися з території Кримського

півострова на населені пункти (міста, селища, села) південно-східних областей України з найбільшою їх концентрацією у Донецькій та Луганській областях України.

Про порушення Російською Федерацією на території України прав, гарантованих статтею 3 Конвенції, свідчать масові випадки застосування до громадян фізичного насильства (побиття, катування, заподіяння тілесних ушкоджень (як умисно так і випадково), психологічний тиск (залякування, погрози, переживання тощо), недотримання прав осіб (неналежні умови тримання, побутові умови, незабезпечення належною медичною допомогою тощо), які перебувають в установах позбавлення свободи, що розміщені на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, та у східних областях України, з огляду на перешкоди, які створюються озброєними, агресивно налаштованими представниками збройних терористичних угруповань, підконтрольних Російській Федерації, внаслідок чого органи влади України позбавлені можливості ефективно виконувати свої функції.

Відповідна прецедентна практика Європейського суду

У справах «*Chahal v. the United Kingdom*», «*Ramirez Sanchez v. France*», «*Saadi v. Italy*» Європейський суд зазначив, що статтею 3 Конвенції закріплено одну з найбільш важливих основоположних цінностей демократичного суспільства. Заборона катування та нелюдського чи такого, що принижує людську гідність, поводження або покарання, є абсолютною, незалежно від поведінки потерпілого.

3. Події, які свідчать про порушення статті 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)

З моменту тимчасової окупації Кримського півострова Російською Федерацією, а також дестабілізації ситуації у Донецькій та Луганській областях України Збройними силами Російської Федерації та/або контрольованими Російською Федерацією озброєними групами сепаратистів було захоплено велику кількість українських та іноземних громадян, яких у деяких випадках незаконно утримували в якості заручників більше місяця.

При цьому практика незаконного позбавлення волі або викрадення громадян у Донецькій та Луганській областях стала масовою.

Випадки затримання, позбавлення волі та викрадення підпадають під дію статті 5 Конвенції, у якій розглядається питання про захист фізичної

свободи, а також про захист від незаконного арешту або затримання. Так, пунктом 1 статті 5 Конвенції кожному гарантується право на свободу та особисту недоторканність.

Відповідна прецедентна практика Європейського суду

Європейський суд відзначає основоположну важливість гарантій, що містяться у статті 5 Конвенції, з метою забезпечення у демократичному суспільстві права осіб на свободу від свавільного затримання. Він також зазначає, що таємне затримання є цілковитим запереченням цих гарантій та становить дуже тяжке порушення статті 5 Конвенції.

У справі «*Kurt v. Turkey*» Європейський суд зазначає, що при отриманні контролю над певною особою на органи влади покладається обов'язок звітувати про його або її місцезнаходження. Саме через це стаття 5 Конвенції повинна розглядатися як така, що вимагає від органів влади вжиття ефективних заходів з метою оберігання від ризику зникнення, проведення оперативного та ефективного розслідування за небезпідставними заявами про те, що особу взяли під варту і після того її не бачили.

4. Події, які свідчать про порушення статті 6 Конвенції (право на справедливий суд)

На цей час функціонування українських правоохоронних та судових органів в Криму тимчасово припинено через тимчасову окупацію території півострова Російською Федерацією.

На сьогодні кримські суди здійснюють правосуддя відповідно до законодавства Російської Федерації (зокрема обирають запобіжні заходи для обвинувачених відповідно до Кримінально-процесуального кодексу Російської Федерації, притягують до адміністративної відповідальності відповідно до Кодексу про адміністративні правопорушення Російської Федерації) та виносять судові рішення іменем Російської Федерації. Незважаючи на це, притягнення до відповідальності обвинувачених так само, як і законність таких рішень, є сумнівною, оскільки суди функціонують у порушення українського законодавства, а отже не можуть вважатися такими, що «встановлені відповідно до закону».

Функціонування судів Російської Федерації, так само як і здійснення правосуддя відповідно до російського процесуального та матеріального права, не має законного підґрунтя, оскільки їх було створено у порушення

українського законодавства і таким чином позбавлено законності, необхідної для прийняття рішень за результатами розгляду кримінальних справ.

Випадки здійснення правосуддя на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь згідно з Російським законодавством становить порушення прав, гарантованих статтею 6 Конвенції.

Відповідна прецедентна практика Європейського суду

У справі «*Lavents v. Latvia*» Європейський суд зазначив, що відповідно до статті 6 § 1 Конвенції суд має бути «встановлений законом». Цей вислів відображає принцип верховенства права, який є невід'ємним у системі захисту, встановленій Конвенцією та Протоколами до неї. Таким чином, орган влади встановлений не у відповідності до закону, буде позбавлений легітимності, необхідної для розгляду скарг окремих громадян у демократичному суспільстві.

«Закон» у значенні статті 6 § 1 включає в себе, зокрема, законодавство про створення та компетенцію судових органів, а також інші статті національного законодавства, при порушенні яких участь одного чи більше суддів у розгляді справи буде незаконною. Фраза «встановлено законом» охоплює не тільки законну основу самого існування «суду», але також дотримання «судом» певних правил, якими він керується, та склад суддів при кожному розгляді справи.

Відповідно, якщо «суд» не володіє юрисдикцією для притягнення обвинуваченого до відповідальності згідно з положеннями, застосованими відповідно до внутрішнього законодавства, його можна вважати не «встановленим законом» у значенні статті 6 § 1.

5. Події, які свідчать про порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)

Щодо примусової зміни громадянства

21 березня 2014 року Державною Думою Російської Федерації було прийнято Федеральний конституційний закон Російської Федерації, відповідно до пункту першого статті 4 якого із дня прийняття у Російську Федерацію Республіки Крим та утворення у складі Російської Федерації нових суб'єктів громадяни України та особи без громадянства, які постійно проживають на цей день на території Республіки Крим або на території міста

федерального значення Севастополя, визнаються громадянами Російської Федерації, за винятком осіб, які протягом одного місяця після цього дня виявлять бажання зберегти наявне у них та (або) їх неповнолітніх дітей інше громадянство або залишитися особами без громадянства.

Примусова зміна громадянства та невизначеність щодо подальшого життя у випадку відмови від громадянства Російської Федерації становить пряме втручання у права осіб на повагу до приватного та сімейного життя. Вибір між отриманням або відмовою від громадянства Росії безпосередньо впливає на базові права зазначених осіб проживати постійно в місці свого звичайного проживання на території півострова Крим, оскільки відмова від отримання громадянства автоматично переводить їх у статус іноземних громадян, які знаходяться на території Росії без наявних для цього необхідних дозвільних документів. Для отримання таких (строкових чи безстрокових) документів зазначеним особам необхідно проходити складні додаткові процедури, результат яких відповідно до чинного законодавства Росії повністю залежить від волі адміністративних органів, що реалізують державну політику щодо питань міграції та натуралізації.

При цьому варто зазначити, що з огляду на закінчення терміну подачі відповідної заяви про відмову від зміни громадянства особи, які проживають на території Кримського півострова та які не подали заяву про відмову від громадянства Російської Федерації, автоматично набули статусу громадян Російської Федерації. Цей факт ще раз свідчить про явне незаконне втручання Російської Федерації у приватне життя громадян України та осіб без громадянства, право на повагу до якого гарантується статтею 8 Конвенції.

Відповідна прецедентна практика Європейського суду

У справі «*Kurić and Others v. Slovenia*» словенські органи влади після набуття Словенією незалежності надали особам, які проживають на території Словенії та не мають словенського громадянства, шість місяців для отримання такого громадянства. У разі якщо особа не зверталась із такою заявою, її викреслювали зі списку постійних мешканців Словенії, що значно звужувало їх права. Європейським судом було визнано порушення статті 8 Конвенції у цій справі з огляду на те, що існували відмінності у поводженні з двома групами осіб – «справжніми» іноземцями та громадянами колишніх республік Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія (далі – СФРЮ).

Європейський суд також дійшов висновку, що ці відмінності у поводженні, які ґрунтувалися на громадянстві, покладали непропорційний і надмірний тягар на громадян колишньої СФРЮ (див. рішення від 26.06.2012, заява № 26828/06, п. 340).

Ситуація, в якій опинились громадяни України, що проживають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, є аналогічною ситуації, у якій перебували заявники у згаданій справі. Так, автоматичне надання громадянства іншої держави без волевиявлення особи суперечить положенням міжнародного права. Крім того, російською владою було визначено термін на відмову від отримання російського громадянства навіть менший, аніж у справі *«Kurić and Others v. Slovenia»*. Насамкінець, російською владою жодним чином не визначено наслідки відмови від російського громадянства та подальший статус осіб у разі такої відмови.

Щодо незаконних обшуків житла

Зафіксовані випадки проведення так званою кримською владою незаконних обшуків житла. Подібні «слідчі дії» проводились виключно серед кримських татар на основі однієї підстави – підозра у тероризмі. При цьому власників житла, у яких проводились обшуки, не повідомляли про висунуті проти них чи їхніх родичів обвинувачення чи про існування будь-якого розслідування, які б мали відношення до проведених обшуків. Також мало місце проведення таких обшуків за відсутності власників житлових приміщень.

Відповідна прецедентна практика Європейського суду

Відповідно до прецедентної практики Європейського суду, втручання державного органу у житло заявника може бути виправданим лише при виконанні умов параграфу 2 цієї статті. Зокрема, щоб не суперечити статті 8, втручання повинно бути здійснено “відповідно до закону”, переслідувати законну мету і бути необхідним у демократичному суспільстві для досягнення цієї мети. У справі *«Функе проти Франції»* заявник скаржився, що проведений митною адміністрацією обшук за його місцем проживання становив порушення статті 8 Конвенції. Європейським судом було визнано порушення статті 8 Конвенції у цій справі з огляду на те, що митна адміністрація не пред’являла заявнику прямих обвинувачень у порушенні існуючого валютного та фінансового законодавства, а також з огляду на те, що вона була наділена досить широкими повноваженнями.

6. Події, які свідчать про порушення статті 9 Конвенції (свобода думки, совісті і релігії)

Окупаційна влада на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, та на сході України створює перешкоди у діяльності церкви. Як зазначає Кримська польова місія з прав людини, в одному зі своїх звітів самопроголошені органи влади на території Кримського півострова перетворюють іслам із релігії у протестну ідеологію.

Крім того, Інститутом релігійної свободи зафіксовані як на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, так і в східних областях України часті випадки переслідування священників, знищення релігійних реліквій та незаконного вторгнення на територію церков різних конфесій.

Відповідна прецедентна практика Європейського суду

У справі «Інститут «Отто-Премінгер» проти Австрії» Європейський суд зазначив, що «свобода думки, совісті і релігії, яка охороняється статтею 9 Конвенції, є однією з основ «демократичного суспільства» в розумінні Конвенції. Саме в релігійному вимірі полягає один з найбільш життєво важливих елементів самовизначення віруючих і їх уявлення про життя» (рішення від 20 вересня 1994 року, § 47).

Європейський суд у своїй практиці неодноразово зазначав, що у своїй діяльності релігійні громади дотримуються правил, які їх послідовники часто розглядають як такі, що мають божественне походження. Релігійні обряди мають священний зміст і значення для віруючих, оскільки вони відправляються священнослужителями, що мають на це право відповідно до встановлених правил. Їх особистість, безсумнівно, важлива для кожного члена спільноти, а їх участь у житті цієї спільноти є приватним проявом релігії, яка підпадає під захист статті 9 Конвенції (див. рішення у справах «Гасан і Чауш проти Болгарії», № 30985/96, § 62; «Перрі проти Латвії», № 30273/03, § 55).

Таким чином, вищевказані факти щодо перешкоди існуванню та явного переслідування релігійних громад свідчать про порушення Російською Федерацією статті 9 Конвенції.

7. Події, які свідчать про порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)

Зафіксовано численні випадки здійснення перешкод діяльності засобів масової інформації (далі – ЗМІ), серед яких зобов’язання отримувати акредитацію у самопроголошеної влади, захоплення ЗМІ та представників ЗМІ, створення перешкод трансляції українських телеканалів, забезпечення домінування в інформаційному просторі російських телеканалів тощо. Усі зазначені випадки свідчать про порушення свободи вираження поглядів.

Відповідна прецедентна практика Європейського суду

У справі *«Handyside v. U.K.»* Європейський суд зазначив, що свобода вираження поглядів складає одну із суттєвих підвалин демократичного суспільства, одну з основних умов, необхідних для його прогресу та для розвитку кожної особи і підпадає під захист статті 10 Конвенції (див. рішення від 07.12.1976, заява № 5493/72).

При цьому звертаємо увагу, що при розгляді питання, чи було порушення статті 10 Конвенції, Європейський суд, перш за все, виходить з того, чи було втручання державних органів у свободу на вираження поглядів, і якщо так, то чи було втручання «передбачене законом», переслідувало одну або більше легітимних цілей і було «необхідним у демократичному суспільстві» для їхнього досягнення (див. рішення у справі *«RTBF v. Belgium»*, заява № 50084/06, § 117, ECHR 2011).

Насамкінець слід зазначити, що будь-які заборони, у тому числі на свободу слова та свободу вираження поглядів, накладені органами влади чи найманцями Російської Федерації на території України, є незаконними за своєю сутністю.

8. Події, які свідчать про порушення статті 11 Конвенції (свобода зібрань та об’єднання)

Після окупації території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь самопроголошена влада півострова забороняла кримським татарам проводити мітинги. Зокрема, зафіксовано випадки втручання органами влади РФ у права кримських татар, гарантовані статтею 11 Конвенції, а саме:

- заборона в'їзду на територію Автономної Республіки Крим лідеру кримськотатарського народу М. Джемільєву та подальше переслідування учасників масової акції, присвяченої його зустрічі;
- заборона проведення масових акцій у Сімферополі до 6 червня 2014 року, що автоматично накладає заборону на проведення траурних заходів, присвячених 70-річчю депортації кримських татар.

Відповідна прецедентна практика Європейського суду

У своїй прецедентній практиці Суд неодноразово зазначав, що право на мирні зібрання, закріплене в статті 11 – фундаментальне право в демократичному суспільстві є основою такого суспільства (див. рішення у справі *«Djavit An v. Turkey»*, від 20.02.2003, заява № 20652/92, п. 56, та рішення у справі *«Kokkinakis v. Greece»* від 25.05.1993, заява № 14307/88, п.31).

Переслідування за участь у масовій акції та заборона проведення таких акцій є прямим втручанням у права, гарантовані статтею 11 Конвенції (див., серед багатьох, рішення у справі *«Galstyan v. Armenia»* від 15.11.2007, заява № 26986/03).

При цьому варто наголосити, що Європейський суд неодноразово зазначав у своїй практиці, що будь-яке обмеження прав має бути «передбачено законом», переслідувати легітимну мету, бути «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення цієї мети (див. рішення у справі *«Kuznetsov v. Russia»* від 23.10.2008, заява № 10877/04, п. 37).

Як зазначав Європейський суд, держави повинні утримуватися від застосування довільних заходів, які можуть перешкодити реалізації права на мирні зібрання. З точки зору самої сутності свободи зібрань та об'єднань та їх близького відношення до демократії повинні бути переконливими та незаперечними причини виправдання втручання в це право (див. рішення у справі *«Ouranio Toxo v. Greece»* від 20.10.2005, заява № 74989/01, п. 36).

Тобто переслідування за участь у масових акціях, заборона проведення таких акцій є прямим втручанням у права, гарантовані статтею 11 Конвенції. А зважаючи на факт незаконності встановлення Російською Федерацією будь-яких обмежень на території України, таке втручання було незаконним, що свідчить про порушення статті 11 Конвенції.

9. Події, які свідчать про порушення статті 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту)

Вищенаведені факти щодо порушення статті 6 Конвенції, а саме, винесення судових рішень на підставі законодавства та іменем Російської Федерації, свідчать про відсутність ефективних засобів правового захисту на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь.

Крім того варто зазначити, що на цей час відсутні ефективні засоби для відновлення порушених прав і на території сході України з огляду на те, що російські диверсійні групи умисно створили ситуацію, за якої українські органи влади заблоковані та не можуть ефективно реагувати на ситуацію в регіоні.

Отже, за таких обставин особа у випадку наявності факту порушення її прав, гарантованих Конвенцією, фактично не має у своєму розпорядженні ефективних засобів захисту на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, та у Луганській та Донецькій областях, як це вимагається прецедентною практикою Європейського суду.

Відповідна прецедентна практика Європейського суду

У справі «*Đermanovic v. Serbia*» Європейський суд зазначив, що особа для захисту своїх прав повинна мати у своєму розпорядженні доступні та ефективні засоби захисту, які є достатньо визначеними як у теорії, так і на практиці.

10. Події, які свідчать про порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації)

Виклики до прокуратури, порушення кримінальних справ, виклики до поліції з метою допиту щодо релігійних переконань кримських татар, заборона трансляцій кримськотатарських телеканалів та програм за участю лідерів кримськотатарського народу, заборона масових зібрань у визначні для них дні є очевидним доказом «особливого» ставлення до кримськотатарського народу.

Відповідна прецедентна практика Європейського суду

Європейський суд неодноразово підкреслював, що стаття 14 не може існувати незалежно, але відіграє важливу роль, доповнюючи інші положення

Конвенції та Протоколів до неї, оскільки вона захищає осіб, які перебувають у подібних ситуаціях, від будь-якої дискримінації щодо користування їх правами, викладеними в інших положеннях Конвенції. У разі якщо основна стаття Конвенції чи протоколу до неї розглядається сама по собі чи в поєднанні зі статтею 14, і визнано окремо порушення основної статті, як правило не обов'язково для Європейського суду розглядати справу за статтею 14 також, хоча позиція буде іншою, якщо явна відсутність рівності щодо поводження при реалізації права є фундаментальним аспектом справи (*Рішення у справі «Chassagnou and Others v. France» [GC], від 29.04.1999, справа № 25088/94, 28331/95 та 28443/95, п. 89, ECHR 1999 III, та рішення у справі «Dudgeon v. the United Kingdom» від 22.10.1981, Series A № 45, ст. 26, п. 67*).

Крім того, Європейський суд у своїй практиці вказує, що дискримінація за ознакою належності людини до певної етнічної групи є формою расової дискримінації (див. визначення, прийняті Організацією Об'єднаних Націй та Європейською комісією проти расизму та нетерпимості – пункти 33 і 34). Расова дискримінація, з огляду на її загрозливі негативні наслідки, є одним з особливо брутальних видів дискримінації і тому вимагає від влади виняткової пильності та негайної реакції. Держава повинна вживати всіх доступних засобів для боротьби з расизмом, аби відновлювати у суспільстві такий демократичний стан, за якого «інакшість» одних людей вважається джерелом духовного збагачення для інших, а не загрозою для останніх (див. рішення у справі «Начова та інші проти Болгарії» від 06.07.2005, заяви №№ 43577/98 43579/98, § 145).

11. Події, які свідчать про порушення статті 1 Протоколу 1 до Конвенції (захист права власності)

Окремо слід розглядати порушення права власності як фізичних, так і юридичних осіб. При цьому поняття «майна» може стосуватися «існуючого майна» та активів, включаючи майнові зобов'язання, щодо яких заявник може заявити про те, що в нього існують принаймні «законні сподівання» на отримання реальної можливості користуватися правом власності.

Так, було зафіксовано випадки перешкод у користуванні майном фізичним особам у зв'язку з неможливістю чи заборорою їм органами Російської Федерації потрапити на тимчасово окуповану територію Автономної Республіки Крим та міста Севастополь. Крім того, на сьогодні зафіксовано часті випадки руйнування майна, зокрема житлових будинків, найманцями Російської Федерації на сході України.

Крім того, самопроголошена влада на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь декількома своїми актами оголосила націоналізацію майна українських підприємств, які знаходяться на території Кримського півострова. З огляду на це, велика кількість юридичних осіб та, зокрема, банківських установ втратили доступ до свого майна, яке знаходиться на тимчасово окупованій території України, і як результат, втратили можливість отримувати прибуток з його використання. Аналогічна ситуація відбувається і в східних областях України. Зокрема, були зафіксовані часті випадки захоплення членами самопроголошеної влади так званих Донецької та Луганської Народних Республік приміщень та споруд, які перебувають у державній, комунальній чи приватній власності.

Відповідна прецедентна практика Європейського суду

У справі «Спорронг і Лئونрот проти Швеції» заявники скаржилися на те, що постанова муніципалітету міста Стокгольм, яка дозволяла місцевій владі відчужувати за своїм бажанням практично без обмежень будь-яку власність, порушувала їхнє право власності за ст. 1 Протоколу 1. Європейський суд ухвалив, що хоча подібне відчуження теоретично залишало за власниками право користуватися та розпоряджатися своєю власністю, однак практично їхні можливості робити це були обмежені настільки, що застосування шведського закону справді порушувало їхнє право на вільне володіння своїм майном (див. рішення від 23.09.1982, заяви №№ 7151/75 та 7152/75).

Крім того, Європейський суд констатував, що вилучення власності без виплати відповідної компенсації зазвичай становить порушення статті 1 Протоколу 1 до Конвенції, а повна відсутність компенсації може вважатись виправданою у розумінні статті 1 Протоколу 1 лише у виняткових випадках (див. рішення у справі “Case of the former king of Greece and others v. Greece” від 23.11.2000, заява № 25701/94, § 89).

12.Події, які свідчать про порушення статті 2 Протоколу 4 до Конвенції (свобода пересування)

Неодноразово були зафіксовані випадки заборони органами влади Російської Федерації в'їзду громадянам України та громадянам інших держав на тимчасово окуповану територію Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, що є прямим порушенням їх права на свободу пересування.

Відповідна прецедентна практика Європейського суду

У своїй практиці Європейський суд зазначає, що право на свободу пересування, гарантоване пунктами 1 і 2 статті 2 Протоколу 4, призначене для забезпечення будь-якій людині права на свободу пересування в межах території та покидати цю територію, що передбачає право їхати до вибраної особою країни, якщо в неї є на це дозвіл (див. *mutatis mutandis* рішення Комісії у справі «*Peltonen v. Finland*» від 20 лютого 1995 року, рішення та Звіти (DR) 80-A, стор 43, § 31). Звідси випливає, що свобода пересування забороняє будь-які заходи, здатні порушити це право чи обмежити його використання, та які не можуть розглядатися як такі, що «необхідні у демократичному суспільстві», переслідують легітимні цілі, згадані в третьому пункті вищезазначеної статті (рішення у справі «*Bartik v. Russia*» від 21.12.2006, заява № 55565/00, п. 36).

Наголошуємо, що перелік цих порушень не є вичерпним і базується на інформації, наведеній у звітах вищевказаних організацій.

Для ознайомлення з повним переліком прав, захист яких гарантує Конвенція та Протоколи до неї, перейдіть за посиланням http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c=#n1359128122487_pointer, де можна безпосередньо ознайомитись із текстом Конвенції та Протоколів до неї.

Крім того, повідомляємо, що **новий формуляр заяви** до Європейського суду та порядок його заповнення розміщено на офіційному сайті Міністерства юстиції України <http://www.minjust.gov.ua/162>

Також вичерпна інформація щодо порядку звернення разом із формуляром заяви та нотаткою для його заповнення містяться на сайті Європейського суду з прав людини як українською <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/ukr&c>, так і російською <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/rus&c> мовами.

Більш детально ознайомитись із процедурою розгляду справ Європейським судом можна у розділі «Практичні рекомендації», на офіційному сайті Європейського суду за посиланням http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts/rules&c=#n1347877334990_pointer